

- проектування навчального процесу, де навчальний процес є своєрідною проекцією не тільки науки, а й самого життя. Навчальна ситуація при цьому не тільки проектується, а проживається як реальна діяльність. Вихідним є положення, що навчання – основний вид діяльності дитини в процесі становлення особистості, де всі переживання є шляхом набуття неповторного суб'єктного досвіду;
- діалогічної взаємодії у процесі навчання, співробітництва і співтворчості вчителя та учня;
- інтегративності знань як шляху до формування цілісної картини світу;
- оптимізації навчально-виховного процесу, що передбачає вибір форм, методів, прийомів навчальної діяльності учня, що ґрунтується на врахуванні природних нахилів та здібностей дитини, створення власного алгоритму діяльності на основі власних особистісних сенсів та перспектив;
- емоційності як одного з пріоритетних дидактичних принципів особистісно орієнтованого навчання, який забезпечує шлях освоєння змісту навчального предмета через переживання.

Виходячи з характеристики принципів, система особистісно орієнтованого навчання, на нашу думку, має такі характерні ознаки:

- особистісно орієнтований зміст освіти (орієнтацію на комплекс ціннісних орієнтацій (загальнолюдських, національних, регіональних, групових, етнічних, індивідуальних);
- культурологічний, інтегративний, життєзабезпечуючий характер процесу навчання;
- відповідну модель навчального процесу;
- технологію реалізації особистісно орієнтованого навчання (форми, методи, засоби навчання);
- сприятливе освітнє середовище як умову організації навчально-виховного процесу орієнтованого на особистість;
- окреслення таких критеріїв оцінки якості освіти, які виявляють не тільки рівень освітніх компетенцій учня, а й розвиток творчого потенціалу особистості в умовах стійкої позитивної мотивації до навчання учнів та професійної діяльності вчителів.

Висновки. Відтак, проведений аналіз дає можливість визначити взаємозв'язок та взаємозалежність таких категорій як «особистість», «особистісно орієнтоване навчання», «педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання» та дає підстави встановити провідними ознаками понять: «особистість» – визнання конкретного носія образу-себе-в бутті, який поєднує одинично унікальне «Я» людини і буття взагалі»; «особистісно орієнтоване навчання» – педагогічне спрямування процесу суб'єкт-суб'єктної взаємодії учня та вчителя з метою реалізації індивідуального творчого потенціалу учня у поєднанні з розвитком професійних, фахових, особистісних якостей вчителя; «педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання» – наявність сукупності різнопланових зовнішніх та внутрішніх чинників необхідних і достатніх для виникнення і функціонування особистісно орієнтованої педагогічної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Гуманізація процесу навчання в школі : Навч. посіб. / С.П. Бондар, Ю.І. Мальований, О.В. Матвієнко та ін.; За заг. ред. С.П. Бондар; Ін-т педагогіки АНН України. 2-е вид. доповн. Київ : Стило, 2001. 256 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. 3-тє видання, перероблене та доповнене. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 608 с.
4. Професійна педагогічна освіта особисто орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка 2012, 436 с.
5. Науково-методичний збірник / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 116-122.

Полюхович А.Ф.,

студентка III курсу Факультету математики, інформатики та фізики
 Національного педагогічного
 університету імені М.П. Драгоманова,
 м. Київ, Україна
*Науковий керівник - Кушнірук С.А.,
 доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри педагогіки
 Національного педагогічного
 університету імені М.П. Драгоманова,
 м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У СПАДЩИНІ Я.КОМЕНСЬКОГО

Анотація. У статті проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічній спадщині Я. Коменського. На основі аналізу педагогічної діяльності Я.А. Коменського

висвітлено його думки щодо професійної підготовки вчителя, проаналізовано вимоги, від яких залежить формування творчої особистості майбутнього вчителя.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of professional training of future teachers in the pedagogical heritage of Ya. Comensky. Based on the analysis of the pedagogical activity of Ya.A. Comensky's thoughts on the professional training of a teacher are highlighted, the requirements on which the formation of a future teacher's creative personality depends are analyzed.

Освітня реформа в Україні є невід'ємною частиною процесу адаптації національної системи освіти до змін, які відбуваються в нашій державі за останні роки. Проблема полягає в тому, що в сучасному світі всі сфери життя і суспільних відносин зазнають швидких трансформацій. Це призводить до необхідності оновлення системи професійної підготовки вчителя. Тому у закладах вищої освіти готується педагог, який усвідомлює свою професійну відповідальність, – це грамотна людина, яка не тільки інформує духовно-освітній розвиток тих, кого навчає і виховує, а й позитивно впливає на їх духовність і освітній розвиток, ставши домінантою освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує, що питанням професійної підготовки майбутніх учителів присвячені дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів. Про основні вимоги та професійну підготовку вчителя говорили також Я. Коменський, Я. Руссо, Й. Песталоцці, А. Дістервег, Д. Локк, І. Герbart [1; 3; 4; 7].

Так, Я. Коменський професію вчителя називав «найпочеснішою під сонцем» і ставив перед учителем триєдине завдання: щоб він умів, міг і хотів навчати [8].

У плеяді видатних педагогів одне з визначних місць належить Я.А. Коменського, його творча спадщина захоплювала дослідників протягом століть. Він зазначив, що вчителі мають бути обізнаними, чесними, любити свою роботу, по-батьківськи ставитися до учнів. Цей видатний педагог вважає, що всі успіхи в шкільній роботі, вихованні та розвитку учнів залежать від учителя, його освіченості, знань і умінь. У процесі роботи вчителі повинні виховувати в учнів поміркованість, мужність, справедливість. Якщо робота школи не така хороша, як хотілося б, це те, що вчителі не змогли залучити учнів такими якостями, як доброта й уважність.

Професійна діяльність сучасного педагога потребує багатьох різноманітних здібностей, серед яких важливе місце займають творча діяльність та інноваційність. Сучасна освіта має трансформувати існуючу освітню практику, щоб зробити її більш наближеною до потреб здобувачів освіти. Коменський зазначав: «...у школах буде менше шуму, галасу, марної праці, а більше довілля, радості і повного успіху...» [8]. Зміни в сучасному суспільстві змінили його очікування щодо школи. Потреба у майстерності вчителя та творчому ставленні до своєї діяльності зумовлена різними причинами – креативністю педагогічної праці, потребою соціалізації підрастаючих поколінь, перманентною мінливістю соціальних, культурних та економічних реалій, необхідністю адаптувати діяльність ЗО до функціонування в новій ситуації. Особливе місце в педагогічній системі Я. А. Коменського займає вчення про роль вчителя у вихованні особистості. Уся робота школи, її успіхи та невдачі залежать від учителя. Він формує з дитини майбутню людину і мусить бути добрим, уважним й одночасно суворим і вимогливим. «Ти не можеш діяти як учитель, якщо ти не ставитимешся як батько» [4; 5; 10].

Учитель не має відштовхувати від себе дітей надмірною суворістю, а привертати їх по-батьківськи. Коли він з любов'ю поводитиметься з учнями, то легше завоює їх серця, і дітям приємніше буде перебувати в школі. Потрібно вміти збуджувати увагу, завдяки чому учні краще сприймають навчальний матеріал.

Навчання і самонавчання учня вимагають від нього не тільки розуміння форм і методів аудиторної роботи, використання книги та інших сучасних джерел інформації, але й вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей. Успіх педагогічної діяльності значною мірою залежить від умінь вчителя мобілізувати систематичну розумову працю, розумно здійснювати діяльність, долати труднощі самостійної підготовки до уроку, усувати емоційно-психічні навантаження, керувати емоціями тощо. Ці якості не даються від народження чи у вигляді додатку до диплома про вищу педагогічну освіту, а є результатом довготривалої роботи над собою [4; 5].

Тому Я. А. Коменський закликає вчителів розвивати пізнавальні здібності своїх учнів, особливо їхнє бажання самостійно й ініціативно працювати над отриманням знань і застосуванням їх у житті [2].

Успішна освітня підготовка в основному залежить від всебічності, ерудиції та авторитету педагогічної освіти. Викладачі - це люди, які дуже добре знають свою справу і розуміють, як застосувати всі ці знання на практиці. Педагоги-гуманісти надають великого значення естетичному вигляду та поведінці вчителя. Педагог повинен не лише усвідомлювати цінність почуття прекрасного, а й бути взірцем для творення всього доброго в житті. У зв'язку з цим він вказував на необхідність залучення учнів до читання романів, уроків музики і співу, розучування гурткових декламацій. Я. А. Коменський наголошував, що не все залежить від учителя, його освіченості, високої моралі, педагогічної майстерності, а й від об'єктивних умов, престижу професії вчителя та його суспільної оцінки, від адміністрації школи, яка має підтримувати його в кожному можливий шлях авторитет. Також він пов'язував професію вчителя з суспільними явищами, звертає увагу на те, що діяльність вчителя визначається вимогами суспільства до школи, вимагав, щоб, з одного боку, громадськість поважала вчителя, а з іншого – вчителі самі розуміли труднощі. Виконував благородну державну функцію і був сповнений самоповаги [1; 2; 8; 9].

Культура навчального спілкування потребує не лише психолого-педагогічних знань учителя, а й всебічного розвитку та працездатності особистості педагога. Діяльність і спілкування є основними способами виховання індивідуальності учнів, але й найефективнішим способом виховання окремих особистісних якостей учнів, оволодіння комунікативними навичками. Адже ефективне навчання неможливим без виховного впливу з боку вчителя, незважаючи на широке використання для цього технічних засобів (переважно комп'ютерів і телебачення). Як показують дослідження А. В. Петровського, особистий вплив учителя ефективний тоді, коли він сам володіє творчим мисленням і багатою уявою, якостями, які він хоче «поширити» на дітей.

Наявність передового досвіду викладання та пошук дослідницької роботи є дуже важливими для професійного зростання вчителів. Знайомлячись з досвідом кращих педагогів, аналізуючи їхню діяльність, вони краще розуміють закономірності навчально-виховного процесу, вчаться правильно сприймати кожен поведінку дитини, знаходити причини конфліктів і вивчати шляхи їх вирішення. Важливе значення для педагогів має систематичне вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури, національного законодавства про освіту, навчання і виховання, зустрічі з новаторами, участь у роботі добре організованих об'єднань, семінарах, конференціях. Я. А. Коменський ставить надзвичайно високі вимоги до вчителів. Він вважає, що вчителів необхідно готувати в спеціальних навчальних закладах, де вони отримають загальну освіту, спеціальну підготовку і високий моральний дух [6; 7].

Я. А. Коменський наголошував, що не все залежить від учителя, його освіченості, високої моральності, педагогічної майстерності – але й від об'єктивних умов, від престижності професії вчителя і його суспільної оцінки, від керівництва школи, яке всіляко має підтримувати його авторитет. Особлива заслуга мислителя полягає в тому, що він пов'язував педагогічну професію із соціальними явищами. Він зазначав, що діяльність педагога зумовлюється вимогами, які суспільство ставить до школи, і вимагав, щоб, з одного боку, населення ставилось з повагою до вчителя, а з другого – сам учитель розумів, яку важку благородну державну функцію він виконує, і був сповнений почуттям власної гідності.

Наявність передового досвіду викладання та пошук дослідницької роботи є дуже важливими для професійного зростання вчителів. Знайомлячись з досвідом кращих педагогів, аналізуючи їхню діяльність, педагоги краще розуміють закономірності виховного процесу, навчаються правильно сприймати кожен поведінку дитини, знаходити причини конфліктів і шукати шляхи їх вирішення. Важливе значення для педагогів має систематичне вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури, національного законодавства про освіту, виховання, зустрічі з педагогами-новаторами, участь у роботі добре організованих об'єднань, семінарах, конференціях. Я. А. Коменський ставить надзвичайно високі вимоги до вчителів. Він вважає, що вчителів необхідно готувати в спеціальних навчальних закладах, де вони отримують загальну освіту, спеціальну підготовку і високий моральний дух [1; 2; 8].

Учителі повинні бути прикладом в усьому для своїх вихованців. Той, хто присвятив себе вихованню юнацтва, повинен уміти переносити труднощі й систематично виховувати любов до своєї професії, бути вчителем і залишатися ним не заради матеріальних благ.

Педагог мусить уміти організовувати спостереження під час вивчення предметів учнями, пояснювати так матеріал, щоб постійно збуджувати силу розуму учня, виховувати віру в сили, можливості і здібності школяра: «Гарний учитель не минає жодного сприятливого випадку, щоб навчити чогось корисного учнів» [5].

Я. А. Коменський вважає, що всі вчителі мають прагнути бути хорошими наставниками для своїх учнів, ставитися до них по-батьківськи, з серйозним і пристрасним бажанням досягти успіху.

Кожен учитель повинен завжди стежити за виховними цілями і завданнями учнів класу, чітко уявляти, яких учнів він має виховувати, і робити все для цього. Лише тоді він зможе виправдати свою місію, ведучи кожного учня до благородної мети — стати високоосвіченою, морально вихованою людиною, інакше він буде згнаний. У цьому висока вимогливість Я. А. Коменського до професії вчителя. На його думку, вчитель – це одна з найважливіших професій. Важливо виховувати підрастаюче покоління на життєвому досвіді. Перед початком цієї роботи вчителі повинні мати солідну теоретичну підготовку. Крім того, він не повинен турбуватися про власний добробут, який забезпечується громадою, яка його працевлаштовує. Фінансування громади для найму вчителів буде винагороджене в сотні разів у вигляді знань їхніх власних дітей [5; 8].

Успіх модернізації освіти в Україні значною мірою залежить від якості професійної підготовки педагогічних кадрів, здатних розвивати інтелектуальну та творчу особистість учнів як основу успішного функціонування людини в мінливих умовах світу.

На основі аналізу педагогічної діяльності Я.А. Коменського висвітлено його думки щодо професійної підготовки вчителя, проаналізовано вимоги, від яких залежить формування творчої особистості майбутнього вчителя. Адже від професіоналізму учителя залежить якість підготовки учнів у ЗО України, ефективна реалізація завдань, які висуваються перед сучасною школою та вчителем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія педагогіки. Книга І. Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 624 с.
2. Кравець В. Педагогічна система Яна Амоса Коменського. *Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва*: навч. посіб. для студ. пед. навч. докл. Тернопіль, 1996. С. 122-178.
3. Кушнірук С.А. Педагогіка. Курс лекцій.: Навч. Посібник. К.: НПУ, 2011. 472 с

4. Кушнірук С.А. Поняттєво-термінологічна група «Організаційні форми навчання» в генезі її становлення та розвитку (XVII – 20-ті рр. XX ст.). *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. Випуск LXXXII, Том 3. Херсон, 2018. С. 27-34.
5. Кушнірук С.А. Становлення і розвиток категорійно-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики (XVII – XX ст.). Частина 1. (XVII – 20 – ті рр. XX ст.) К.: НПУ, 2018. 420 с.
6. Кушнірук С.А. Тенденції формування категоріально-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики у IX – поч. XVII ст. *European Humanities Studies: State and Society*. Poland, 2017. 4 (III). PP.. 191-204.
7. Кушнірук, С.А. Роль братських шкіл України у становленні і розвитку категоріально-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики (кін. XVI –поч. XVII ст.). *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Вип. 21. Кн. 3. Том II (76). 2017. С. 303–313.
8. Мітюрів Б.Н. Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні: [монографія] К. : Рад. школа, 1971. 107 с.
9. Ян Амос Коменський і розвиток педагогічної думки України в XVII ст. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2012. № 6. С. 189–200.
10. Kushniruk S.A. Formation of readiness for research activity of students in the process of general-pedagogical preparation. *Science and practice: Collection of scientific articles*. Thorpe Bowker. Melbourne, Australia, 2016 P. 262-267. <http://elibrary.ru/item.asp?id=28413122>

Романщак А. О.,
студентка II курсу Факультету української філології та
літературної творчості імені Андрія Малишка
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна
Науковий керівник - Вишківська В.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація. У статті розглядається вплив української літератури на формування громадянської позиції старшокласників.

Abstract. The article examines the influence of Ukrainian literature on the formation of the civic position of high school students.

Сучасна школа є значним чинником у формуванні світобачення старшокласників, який забезпечує підготовку школярів до активної участі в житті суспільства і формування активної громадянської позиції молодих людей. Значна роль у цьому відведена урокам української літератури.

Громадянська позиція – це якість особистості, для якої характерним є високий рівень громадянської культури та активізація автономної свідомості, не спотвореної впливом соціуму із пріоритетом внутрішніх моральних чинників мотивації поведінки [1]. Формування громадянської позиції відбувається в процесі систематичного, поступового та добре продуманого впливу на особистість сукупності виховних чинників з метою прищеплення їй правильних життєвих орієнтирів, оволодіння громадянськими знаннями, навичками суспільної поведінки, завдяки яким особистість постає активним членом соціального середовища. Уроки літератури допомагають не лише усвідомити учню своє місце в суспільстві, а й успішно реалізуватися як громадянина суспільства.

Українська література формує патріотів з активною громадянською позицією, виховує старшокласників так, щоб у їхній уяві формувалися правильні основи моралі, поведінки та повага до прав та свобод людини [2]. Так, наприклад, творчість Михайла Хвильового вчить старшокласників як громадян України ставити на провідне місце державницькі ідеї та позиціонувати себе борцями всього українського.

Громадянське виховання, яке здійснюється засобами уроків української літератури побудоване на ідейних надбаннях народу, його морально-етичних нормах, виховних цілях, що змінилися в його педагогічній діяльності з плином часу. Аби спілка людей стала нацією важливо, щоб у процесі навчання в школі, виховання відбувалося ознайомлення з історією розвитку держави, її культурою, національним колоритом. Створюючи свою поему «Гайдамаки», Т.Шевченко переглядав історичні праці і опрацьовував матеріали з описами селянського життя 17 століття. Він змалював період, коли українські селяни й гайдамаки боролися проти польської шляхти, яка загарбувала українські землі. Письменник демонстрував жорстоке ставлення польських панів до селян, які тяжко працювали на поміщицьких землях.